

UVODNIK

Minila so že dobra tri desetletja od raziskave Nemškega inštituta za mladinske študije o pogojih starševanja v sodobnih družbah, v kateri so raziskovalci ugotovili, da je smotrno preventivno podpirati starše oz. družine na način, da si ti pomagajo med sabo, in da skupaj dostopajo do različnih virov. Oddelek za družino pri nemški vladi je na podlagi raziskovalnih rezultatov financiral prve tri modele t.i. materinskih centrov v obliki triletnega pilotnega projekta. Evalvacija ob zaključku tega triletnega obdobja je pokazala, da so se centri izjemno dobro prijeli in raziskovalni tim se ni odločil za publiciranje akademske knjige, ampak so oblikovali zelo živahno praktično knjižico z zgodbami žensk, ki so aktivno sodelovale v prvih treh materinskih centrih. Ključni sporočili knjige sta bili dve: »To je to!« in »Tudi me to zmoremo!« Pripovedi so navdihnile številne matere in jih spodbudile k temu, da tudi same v svojih okoljih ustanovijo podobne institucije. V tem času so razvili še koncept preventivnih ukrepov družinske politike in jih predstavili občinam in zasebnim skrbstvenim organizacijam. Sredi osemdesetih se je v Nemčiji pričelo pravo gibanje materinskih centrov. Zaradi izdatnega lobiranja mater je bila uvedena nova zakonodaja, ki je umestila družinske centre pod programe podpore družine in sheme javnega financiranja. Osrednji argument za družinske centre je bil, da je ceneje pomagati družinam, da si pomagajo same in med seboj, kot pokrivati stroške disfunkcionalne družinske socializacije.

Gibanje družinskih centrov se je razširilo tudi v sosednjih državah, ki so prav tako začele v tovrstnih preventivnih ukrepih družinske politike videti modro investicijo. Po tranziciji se je to gibanje razširilo tudi v postsocialističnih državah, recimo na Češkem, Slovaškem, v Bolgariji, Rusiji, Gruziji; pred nekaj leti tudi v Bosni in Hercegovini. Pretežno 'od spodaj navzgor' je do danes nastalo okrog 750 materinskih centrov, ki so vključeni tudi v Mednarodno mrežo materinskih centrov. Po drugi strani so se tudi v številnih drugih državah razvijali podobni skupnostni programi, usmerjeni na družine, v različnih institucionalnih okvirih, recimo v ZDA, Avstraliji, Novi Zelandiji, Angliji, na Irskem, v Franciji, Grčiji, na Švedskem, Finskem, Norveškem itd. – pri čemer je velikokrat šlo za ključen začetni izvedbeni impulz s strani države.

Način delovanja družinskih centrov in zaznava teh pri uporabnicah in uporabnikih se oblikuje v interakciji s socialnimi, kulturnimi in ekonomskimi specifikami nacionalnega ter tudi lokalnega okolja. Tudi učinki te prakse na širši družbeni razvoj so odvisni od konkretnega konteksta. Pravzaprav bi na podlagi delovanja obstoječih družinskih centrov lahko dejali, da so kot mikrokozmos širših družbeno-socialnih značilnosti in sprememb. Družinski

centri se tako lahko razprostirajo od strokovno-uporabniško in storitveno-potrošniško naravnanih (kjer uporabnice in uporabniki 'konzumirajo' vnaprej strokovno pripravljene programe) do modelov aktivne, povezane soseske, neformalnega srečevališča oz. prostora krepitve skupnosti.

V vsakem primeru pa družinski centri načeloma delujejo kot javne dnevne sobe, kot prostori druženja in komunikacije, kot igralnice za starše in otroke, ki so največkrat odprte od jutranjih do večernih ur. V teh centrih se srečujejo starši na porodniškem oz. starševskem dopustu z otroki pa tudi starši¹ s predšolskimi otroki v popoldanskih urah po vrtcu. Ti centri omogočajo osnovno preskrbo, saj obsegajo kuhinjo. Za prostovoljni oz. minimalni prispevek je možno popiti kavo, sok in kaj prigrizniti. Centri predstavljajo tudi stičišče informacij – informacijsko točko o tematikah, ki so zanimive za starše, prav tako pa občasno gostujejo vabljeni predavatelji ter predstave za otroke. Ponudba centrov je ponekod obogatena z različnimi programi, na primer z medgeneracijskimi srečanji; s srečanji priseljenskih staršev in otrok; s srečanji skupin zamejskih otrok in staršev, s čimer prispevajo k njihovi integraciji/vključitvi v družbo itd. Posebna pozornost je ponekod namenjena enostarševskim družinam.

V državah, v katerih družinski centri obstajajo, poročajo o marsikaterih učinkih. Če izpostavimo samo nekaj učinkov: centri prispevajo h kakovostnejšemu starševanju in socializaciji otrok pa tudi h kakovostnejšim družinskih odnosom, celo k večji enakopravnosti med spoloma. Prispevajo k družini prijaznejši in strpnejši družbi, poskrbijo za omrežje tudi tistim, ki nimajo sorodstvenih opor. Revitalizirajo soseske in krepijo civilno družbo oz. »duha skupnosti«. Pravzaprav ustvarjajo novo skrbstveno kulturo. Neredko predstavljajo pomemben glas v lokalni upravi. Na individualni ravni pomenijo ti centri med drugim oporo v konfliktnih in kriznih situacijah, krepijo zaupanje staršev vase, njihove socialno-komunikacijske veščine in vitalnost; poleg tega pa predstavljajo potencialen kanal za organizacijsko in tudi za družbeno-politično udejstvovanje. Lahko bi rekli, da družinski centri z ustvarjanjem novih oblik skupnostnih odnosov udejanjajo stari rek, da je za vzgojo otroka potrebna vas, v modernih in pozno modernih družbah. Inovativni pa so tudi z vidika socialnega dela, saj se razlikujejo od običajnega deficitarno (na kliente) usmerjenega pristopa – krepijo moč uporabnic/-kov kot aktivnih udeleženk/-cev v skupnosti. Kot lepo ilustrirata Laux in Kolinska (2004) moto družinskih centrov ni: »Ti imaš problem. Pridi k nam, strokovnjakom, po pomoč,« temveč ravno obratno: »Ti si dobra vsaj pri eni stvari. Pridi v družinski center in prispevaj to skupnosti.«

---

¹ V uvodniku in tudi v posameznih člankih tematskega bloka se pri opisovanju delovanja družinskih centrov nanašamo na starše, pri čemer ne izključujemo skrbnic oz. skrbnikov. Na tem mestu zato posebej izpostavljam, da se formulacije nanašajo tudi na skrbnice in skrbnike.

V Sloveniji so se sicer nekatere organizacije poimenovala kot 'družinski centri' (največkrat organizacije, ki nudijo družinsko terapijo oz. svetovalne dejavnosti), vendar za enkrat pri nas nimamo družinskih centrov v obliki skupnostnega povezovanja. Razvoj družinskih centrov pri nas pa je predviden v Resoluciji o temeljnih oblikovanju družinske politike v RS (1993), in sicer v okviru posebnih služb na področju družbenih služb, ki jih v največji meri izvajajo nevladne organizacije. Prav tako je v Programu za otroke in mladino 2006–2016 opredeljena strategija za uresničevanje tega cilja: »Zagotoviti večjo in lažjo dostopnost do različnih storitev vsem članom družine in omogočiti večjo pluralizacijo storitev z zasebnimi ponudbami«. Da družinski centri očitno sodijo med pomembne potencialne ukrepe pri spodbujanju družini prijaznega okolja za usklajevanje delovnega in družinskega življenja ter uresničevanju politike enakih možnosti, kaže tudi ravno začeta raziskava Ministrstva za družino, delo in socialne zadeve z naslovom »Razvoj družinskih centrov« s poudarkom na interesu občin za vzpostavitev tovrstnih organizacij/programov.

Z danim tematskim blokom orjemo ledino v približevanju koncepta družinskih centrov slovenski strokovni javnosti, kar avtorice tega bloka razumemo kot prvi, skromni korak k udejanjanju koncepta v praksi tudi v Sloveniji. Pri analizah se pogosto opiramo na podatke, zbrane v okviru evalvacij, spletne ankete in intervjujev s starši pri raziskovalnem seminarju Starševstvo, skupnostno povezovanje in družbene spremembe, ki sva ga soavtorici tematskega bloka (Razpotnik in Kuhar) izvedli s študentkami in študenti Socialne pedagogike na Pedagoški fakulteti Univerze v Ljubljani v študijskem letu 2009/10.

Predlagani tematski blok tematizira družinske centre iz različnih perspektiv. Prvi prispevek (Kuhar, Žakelj in Razpotnik) predstavlja splošne značilnosti delovanja družinskih centrov s preučitvijo dveh različnih dobrih praks – nemškega in švedskega modela družinskih centrov ter predstavitev obstoječih slovenskih organizacij s programi za starše in otroke. Ta prispevek zaokroža razmislek o ovirah in potencialih za vzpostavitev družinskih centrov v Sloveniji. Drugi prispevek (Humer, Švab, Žakelj) obravnava različne potrebe družin, ki izhajajo iz sodobnega starševanja in družinskega življenja (kot so močna neformalna družinska omrežja, poudarjena zasebnost slovenskih družin, izrazita otrokocentričnost in visoki standardi skrbi za otroke) ter tematizira, na kakšen način bi lahko družinski centri predstavljali odgovor na te potrebe. Tretji prispevek (Kuhar) pogloblja analizo obstoječih socialnih mrež slovenskih družin s predadolescentnimi otroki in iz tega izvirajočih potreb; prikazuje pa tudi odnos staršev do institucije družinskega centra. Zadnji, četrti prispevek tematskega bloka (Razpotnik) se osredotoča na premoščevalni potencial družinskih centrov kot preventivo socialni segregaciji in marginalizaciji ter razzslojevanju. Odpira razpravo o

specifičnih potrebah ranljivejših skupin staršev in ponuja vizijo družinskih centrov kot prostorov, ki bi lahko odgovorili na vprašanja družbene kohezije.

Metka Kuhar
gostujoča urednica

VIR:

Laux, Andrea in Kolinska, Rut (2004): Mother Centers International Network for Empowerment case study for workshop and networking event 'Building bridges with the grassroots - scaling up through knowledge sharing'. Dostopno prek: ww2.unhabitat.org, 6. 10. 2010.